

*Buitenpost kreeg in 1897
een stoombroodfabriek 'Euréka'*
**Van het 'Koekjefebryk' in
het Oost van Buitenpost**

**Door D.R. Wildeboer te Buitenpost,
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen**

Bij de spoorbomen in het Oost van Buitenpost kunt u de woning vinden van Jan en Klazien Poortinga. Dit huis staat in het dorp bekend als het voormalige 'koekjefebryk'. Zouden hier vroeger inderdaad koekjes zijn gebakken? Door onderzoek in de archieven kon een topje van de sluier worden opgelicht.

Hendrik Renzes Poortinga (geb. 1879) met zijn vrouw Elske Westra (geb. 1881) met 3 van hun kinderen. De foto werd ongeveer rond 1915 genomen bij het voormalige 'koekjefebryk' waar het gezin destijds woonde.

In de herfst van 1896 verscheen een burgemeesterschtpaar van het Groninger Hogeland op het notariskantoor te Buitenpost. Het waren Jan Doornbosch, burgemeester van Baflo en voorzitter van het hoofdbestuur van het waterschap 'Hunzingo' en zijn vrouw Anna Schuiringa. Zij kochten een perceel weiland, groot 22 are, gelegen ten noorden van en aan de spoorweg onder Buitenpost voor een bedrag van f 500,-. De verkopers waren Sierk Pieters Lofma en zijn vrouw Akke Hessels Klaver, die een boerderij hadden onder Oudwoude. In de koopakte valt verder nog te lezen dat Akke eerder

weduwe was van Sieds Jacobs Kuipers. Uit dit huwelijk waren nog een paar minderjarige kinderen, waarvoor een gemachtigde bij de notaris verscheen. Wat zou de Groningse familie met dit stuk weiland van plan zijn? Dat werd duidelijk toen een paar weken later bij de gemeente Achtkarspelen een tweetal verzoeken binnenkwam. Bij het ene verzoek werd vergunning gevraagd voor het oprichten van een broodfabriek werkende door stoom te Buitenpost. De andere aanvraag was voor het bouwen van een houten knechtswoning naast de nieuwe broodfabriek. Het leek er op dat het gemeen-

tebestuur ingenomen was met de nieuwe industrie en dat er verder geen problemen waren, want de beide vergunningen werden vlot verleend.

Aan de vergunning voor het oprichten van de broodfabriek waren nog al wat voorwaarden verbonden. De fabriek moest minstens twee meter uit de kant van de sloot langs de rijksstraatweg worden gebouwd. De schoorsteen moest minstens drie meter hoger zijn dan het dak van de fabriek. Met het oog op de brandveiligheid werden verschillende eisen gesteld. Zo moesten de bakovens en de rookleidingen worden gemaakt van steen of ijzer en de deuren van de ovens behoorden van ijzer of koper te zijn. Bij de ovens mocht binnen 30 centimeter afstand geen hout worden opgeslagen. Verder werd voorgeschreven dat de vloer van de bakkerswerkplaats van steen zou worden gemaakt. Burgemeester en wethouders waren een stuk soepeler voor wat betreft het verlenen van de bouwvergunning ten behoeve van de knechtswoning. De enige voorwaarde was dat dit huis moest worden gebouwd in dezelfde richting als die van de fabriek.

Indeling van de fabriek

Een tekening van de plattegrond, die bij de aanvraag van de vergunning moest worden ingeleverd, is nog in het gemeentearchief aanwezig. We kunnen dus nog precies zien hoe de fabriek was ingericht. Het gebouw bestond uit drie delen. Het meest westelijke gedeelte, waar o.a. de machinekamer was, is niet meer aanwezig. Bij de vestiging van de huidige bewoners in 1966 werd dit deel afgebroken. Hier stond de oven, waarvan een gedeelte nog onder de grond in de tuin is te vinden. Het was onmogelijk om deze in zijn geheel op te ruimen. De roetresten kwamen bij de afbraak voor de dag. Waar nu de woonkamer van de Poortinga's is, was de bakkerijwerkplaats gesitueerd. Verder was in het oostelijke gedeelte o.a. een loket met toonbank, een magazijn en een kantoortje.

Het echtpaar Doornbosch/Schuiringa

Jan Doornbosch, geboren in 1835, trouwde op 28-jarige leeftijd te Oldehove met Anna Schuiringa uit Niehove. Wij kunnen in de huwelijksakte lezen dat hij op zijn trouwdag al burgemeester van Baflo was. De Bruidegom was dus op jonge leeftijd burgemeester. Jan was niet ver de wijde wereld ingetrokken, want zijn ouders woonden in het dorp Den Andel dat ook bij de gemeente Baflo hoorde. Het waren Pieter Hendrik Meekhof Doornbosch, landbouwer, en Willemina Jans Wierda. Hoewel zoon Jan was 'ingeloot' voor de militaire dienstplicht, hoefde hij deze niet te vervullen. In een docu-

ment, dat i.v.m. zijn trouwen bij de burgerlijke stand van Oldehove werd overgelegd, kunnen we lezen dat er een 'nummervwisselaar' was die bij de Infanterie gedurende vijf jaar in zijn plaats deze plicht voor hem had vervuld. Geld was blijkbaar bij zijn ouders geen probleem, want het was een kostbare zaak om een plaatsvervanger in te huren. Het burgemeestersgezin woonde in het dorp Rasquert, dat ook in de gemeente Baflo ligt. Doornbosch was blijkbaar honkvast, want hij bleef als burgemeester op dezelfde post tot zijn pensioen. Na zijn burgemeesterschap was hij nog kassier van de Boerenleenbank te Baflo.

Anna Schuiringa was een dochter van Hendrik Fransens Schuiringa en Catharina Luitjens Broekema. Zij hadden een boerderij in Niehove. Anna trouwde met Jan en telde toen 20 lenten. Zij was dus wel een heel piepjonge burgemeestersmevrouw daar op het Groninger Hogeland in de 19e eeuw.

Periode van de broodfabriek

In 1897 werd met de productie begonnen. Ondanks de brandveiligheidseisen, die bij de vergunning waren gesteld, brandde de fabriek een jaar later in 1898 tot de grond toe af. Ambtenaren van het Kadaster deden in dat jaar melding van het feit dat er een ruïne aanwezig was. Weer een jaar later werd de herbouw van het pand gerapporteerd. Behalve een kleine wijziging, werd de fabriek in dezelfde vorm herbouwd. Of de broodbakkerij rendabel was kunnen we niet nagaan. Een boekhouding viel niet te achterhalen. Toch kunnen we wel concluderen dat het niet een winstgevend bedrijf was, want op 1 december 1906 werd het pand al verkocht en fungeerde daarna niet meer als fabriek. De broodfabriek had dus maar betrekkelijk kort gedraaid. In een akte van notaris Sickler te Buitenpost kunnen we lezen dat op 1 december 1906 Pieter Tuinman, notarisklerk te Buitenpost, optrad als gemachtigde voor de verkopers het echtpaar Doornbosch. Jan van der Molen kocht toen: 'Het fabrieksgebouw 'Euréka' met knechtswoning, erf en grond aan de Straatweg in het Oost van Buitenpost, samen groot 18 are en 10 centie are'. De koopprijs was f 1180,-. Bij het passeren van de akte waren als getuigen aanwezig: Kornelis Roelofs Kuipers, oproeper en Fokke Zwart, schoenmaker, beiden wonende te Buitenpost.

Latere eigenaren en bewoners

Reeds eerder werd u verteld dat het pand in 1906 werd verkocht aan Jan van der Molen, aannemer en architect te Buitenpost. Deze verbouwde het tot 2 woningen. Een eerste huurder was Hendrik Poortinga. Dit gezin telde 12 kinderen. Zoon Pier, geboren in 1909, (de vader van de huidige bewoner Jan Poortinga) werd er geboren. De familie Jan van Maassen heeft er de langste periode gewoond en wel van 1922 tot 1965. Van Maassen was Veehouder en had in het pand koeien op stal. vanaf 1966 tot heden zijn Jan en Klazien Poortinga eigenaars en bewoners van het voormalige 'koekjefebryk' in het Oost van Buitenpost. Zij kochten het van Tjerk Hamstra te Buitenpost, die er maar heel kort heeft gewoond.

Tot slot

We blijven nog zitten met de vraag waarom een burgemeestersechtpaar uit de gemeente Baflo ruim een eeuw geleden eigenaar werd van een broodfabriek in Buitenpost. Waarschijnlijk hadden ze het als geldbelegging opgezet. Aangenomen kan worden dat het een vermogende familie was. Niet duidelijk is geworden de rol van de heren G.J. Hulsewé en A. Thoden van Velzen. Deze personen vroegen de nodige vergunningen aan. Het lijkt er wel op dat dezen zich bemoeiden met de exploitatie van de broodfabriek. Een burgemeester van Baflo had wel andere zaken aan het hoofd. Of er behalve brood ook koekjes in het pand zijn gebakken, waren geen bewijzen voor te vinden.

Bronnen:

- gemeente-archief Achtkarspelen
- rijksarchieven Friesland en Groningen
- kadaster Friesland

Literatuur:

'Genealogie Poortinga' (door D. Poortinga)

Met dank aan Jan en Klazien Poortinga voor de verstrekte informatie.

Dit was een publicatie van de Stichting Oud-Achtkarspelen.

De naam Poortinga

Drie broers Renze Gerbens, Dirk Gerbens en Wijbe Gerbens namen op zaterdag 14 maart 1812 te Blija de familienaam Poortinga aan. In andere families zien we wel dat broers uit hetzelfde gezin een verschillende naam aannemen. Dat was destijds toegestaan. In dit opzicht waren de Poortinga's in ieder geval het met elkaar eens. In de loop der jaren zijn de naamdragers over de hele wereld verspreid geraakt. Er zijn Poortinga's in Nederland, Noorwegen, Canada, Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland en Afrika. Voor Engelssprekenden is de naam moeilijk uit te spreken. Bij de meesten werd het na een aantal jaren Portenga. Men neemt aan dat de naam Poortinga is afgeleid van de poort van de herberg aan de Dokkumer Ee te Wanswerd. Deze werd in 1790 door Gerben Wijbes gekocht en is jarenlang in de familie gebleven. Deze herberg had een doorgang of poort.

Dit zijn 4 kinderen van Hendrik Renzes Poortinga en Elske Westra. In totaal telde het gezin 12 kinderen.

Zeven generaties Poortinga

I Gerben Wijbes, geboren 1745 Wanswerd, trouwde in 1770 met Antje Dirks (Tamminga). Woonplaats: Wanswerd.
 II Renze Gerbens Poortinga, geboren 1779 Wanswerd, trouwde in 1804 met Taetske Gerbens Torenmans. Woonplaats: Wanswerd
 III Gerben Renzes Poortinga, geboren 1809, trouwde in 1832 met Saakje

Ypes de Jong en in 1850 met Eabeltje Klazes Reitsma. Woonplaats: Jislum.
 IV Renze Gerbens Poortinga, geboren 1834 Jislum, trouwde in 1856 met Grietje Piers Reitsma, in 1870 met Sijke Hendriks de Vries en 1896 met Lolkje van der Veen. Woonplaatsen: resp. Birdaard en Augsbuurt.
 V Hendrik Renzes Poortinga, geboren 1879 Augsbuurt, trouwde in 1904 met

Elske Westra. Woonplaatsen: resp. Augsbuurt en Buitenpost.

VI Pier Hendriks Poortinga, geboren 1909 Buitenpost, trouwde in 1937 met Trijntje de Haan. Woonplaatsen: resp. Buitenpost en Burum.

VII Jan Piers Poortinga, geboren 1939 Burum, trouwde in 1965 met Klaaske Voorzee. Woonplaats: Buitenpost.

** Heden avond om 7 uur overleed mijn dierbare Echtgenoot GERBEN R. POORTINGA, in den ouderdom van bijna 56 jaren, na een gelukkigen echt van bijna 15 jaren, in leven Landbouwer te Jislum, Ouderling der Christelijk Afg. Geref. Gemeente van Wanswerd, Jislum en Birdaard en Lid van den Gemeenteraad van Ferwerderadeel.

Ik en mijne 3 Kinderen uit een vroeger huwelijk, en 6 van den Overledene uit een vroeger huwelijk en 3 die de Heere ons schonk als een huwelijkszegen, zijn diep bedroefd.

Maar zijn leven was Christus, en dus het sterven gewin; dit is onze blijdschap in de droefheid, en doet ons Gode zwijgen.

Jislum,
den 15 Januarij 1865.
Eenige kennisgeving.

E. K. REITSMA,
Wed. G. R. POORTINGA.
Mede namens Kinderen en
Behuwdkinderen.

(Overlijdensadvertentie uit 1865 van Gerben Renses Poortinga)

Overlijdensadvertenties gaven in 19e eeuw meer informatie over de persoonlijke omstandigheden en levensloop dan heden ten dage. In het laatst van de 18e eeuw werd ook nog bericht over de aard van de ziekte van de overledene en de duur. Bij voorbeeld: 'Na eene ongesteldheid van tien weken en drie dagen maakte eene uiterende ziekte hedenmiddag te 3 uur een einde aan zijn voor ons dierbaar leven'.

Opname van het voormalige 'koekjefebryk' genomen voor de verbouwing in 1966. Het westelijke deel (op de foto rechts) werd toen afgebroken. (Foto: A. van Lune)

Geeft met verschuldigten eerbied te kennen *G.J. Mulsewa, in A. Thoden*
van Tolon — te *Magubich*.
 dat hij voornemens is, in het huis, plaatselijk gequoteerd no. — , te *Puilenpoort*
 , kadastraal bekend Gemeente *Puilenpoort* Sectie *A*, no. *1337*,
 eene *Woolfabriek* op te richten;
 dat hij tot die oprichting de toestemming van het Gemeentebestuur noodig is.
 Waaron hij, onder overlegging van eene nauwkeurige beschrijving in dubbel
 van de plaats waar de *fabriek* zal worden opgericht, en eene
 plattegrond-teekening in dubbel, de vrijheid neemt U te verzoeken, de bedoelde
 vergunning te willen verleenen.

Puilenpoort den
17 Augustus 18*96*

Hetwelk doende enz.,

G. J. Mulsewa
A. Thoden-van Tolon

Kopie van de aanvraag bij het gemeentebestuur van Achtkarspelen om de fabriek in 1896 te mogen oprichten.

Opname in de winter van 1999 van het voormalige 'koekjefbryk'. (Foto: D.R. Wildeboer)